

Онуфрієнко Г.С.,
*доктор філософії у філологічних науках, доцент,
доцент кафедри українознавства та загальної мовної підготовки
Національний університет «Запорізька політехніка»
м. Запоріжжя, Україна*

СУЧАСНА МОВНА КОМУНІКАЦІЯ ПУБЛІЧНОГО ФОРМАТУ В КОНТЕКСТІ ПРОБЛЕМАТИКИ ЇЇ ЕКОЛІНГВІСТИЧНОГО ВИМІРУ

Останніми десятиліттями в умовах глобалізаційних тенденцій та інформатизації суспільства в національному та світовому мовнокомунікаційному просторі активно розвиваються нові трансдисциплінарні галузі. Серед них є й такі, що стосуються усіх або майже всіх професійних дискурсів. Це, зокрема, екологія теорії пізнання, соціальна екологія, екологія мови, екологія перекладу. Еколінгвістика вивчає актуалізовані особливостями часу й теперішніми потребами соціуму екологічні відносини між різними мовами як живими організмами, в тому числі й у сфері професійної комунікації.

Відомо, що термін *ecology of language* ще в 70-ті роки ХХ століття запропонував у своїй доповіді "Екологія мови" Ейнар Хауген, висвітлюючи проблематику взаємодії соціолінгвістики та психолінгвістики, однак, як слушно зауважує К. Тараненко у своїй статті [2], сам А. Хауген спирався на роботу К. та Ф. Вьолінгів і Н. Шутца, де екологія розглядалася і на внутрішньомовному, і на міжмовному рівні [3]. Від того часу науковий інтерес до сутності поняття екологія мови не згасав, хоча і набував різної мотивації, різних векторів пошуку та різних масштабів у різних групах природних мов індоєвропейської мовної сім'ї.

Із 90-их років ХХ ст. до кола пріоритетних питань інтегративного дослідження феномену екологія мови потрапили і такі, що враховують навіть правові аспекти, зокрема: контактування мов та конфліктування мов у багатомовному суспільстві, у європейському просторі, в глобальному масштабі; загибель мови та збереження мови в історичній ретроспективі і перспективі; етика та мовна гігієна; «здоров'я» мови і безпека суспільства. Здійснюються системні студіювання мовної еволюції та мовної комунікації, риторичних актуалітетів сучасної мовної комунікації та їх пріоритету в публічному форматі на матеріалі різних сучасних професійних дискурсів, висвітлюються питання медійної неекологічності та засобів її маніфестації.

У колі сучасних вітчизняних і зарубіжних дослідників різних аспектів публічного мовлення і мовної комунікації, у тому числі в таких нових медіа, як соціальні мережі (форуми, блоги, чати тощо), що надають особистості можливість самореалізуватися, – відомі науковці Б. Ажнюк, І. Жданова, О. Зарецька, М. Гош, О. Іванова, С. Іонова, С. Ключко, Н. Колісніченко, В. Коломієць, В. Маслова, О. Матяш, Л. Мільнер, В. Нечипоренко, Н. Панченко, Г. Почепцов, В. Скрябіна, Л. Федюченко, В. Шаховський, В. Шляхов, Т. Baker, А. Chesteman, М. Garner, Е. Haugen, М. Holyday, А. Stibbe та інші. Особливості мовної комунікації, зокрема в контекстах класичного її канону і сучасної риторичної парадигми, досліджують в Україні такі університетські науковці, як Ф. Бацевич, М. Дороніна, Л. Масенко, Г. Онуфрієнко, В. Паращук, З. Партико, В. Пасинок, А. Раду, Г. Сагач, О. Семенюк, О. Сербенська, О. Чепіль, О. Яшенкова та ін. Навіть наукові конференції різних рівнів і в різних країнах повністю присвячувалися таким актуальним проблемам, як мовні конфлікти і гармонізація суспільства (Київський національний університет імені Тараса Шевченка), сучасне мовознавство та екологічне мислення (Санкт-Петербурзький державний університет). «Екологія мовної комунікації у дзеркалі національної парадигми та глобалізаційних тенденцій» – це і назва третього етапу кафедральної НДР 08518 «Мовна комунікація у світовому часопросторі та професійному дискурсі» в НУ «Запорізька політехніка» (керівник – Г.С. Онуфрієнко).

Сучасний стандарт професійної діяльності індивіда неможливо навіть уявити без мовнокомунікативної та риторичної компетентностей як обов'язкових складників його професіоналізму та інтелектуалізму. Масштабні прес-конференції, політичні дебати в мас-

медійних ресурсах, доступні нині для ознайомлення кожному, дійсно привертають увагу представників різних наук. Та часто-густо ця увага трансформується в небезпідставне занепокоєння, яке викликають різні факти недосконалості публічної мовнокомунікаційної діяльності деяких представників ЗМІ, місцевих органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, політикуму, депутатського корпусу, соціальних служб, педагогічної спільноти і т.п., бо недотриманість вимог і норм чинної парадигми елітарного та середньолітературного рівнів мовнокомунікативної компетентності становить різновекторну небезпеку в частині повного недотримання чи порушення окремих норм екології вербального спілкування.

У багатьох ситуаціях навіть недостатньо відповідального ставлення індивіда (не кажучи про випадки повної його безвідповідальності) до своєї словесної творчості в публічній комунікації різного формату та віртуального масштабу цілком корисно згадувати яскраво метафоричну заувагу Марка Твена про те, що мовець (адресант) має віднайти і використовувати абсолютно точні, потрібні саме для цього спілкувальної контексту слова, в тому числі терміни, а не їх троюрідних братів. Письменник успішно проілюстрував свою рекомендацію, скориставшись таким найбільш зрозумілим і для всіх доступних методом риторичного переконування, як порівняння, зокрема, нетотожних за семантикою англійських лексем у паронімічній парі *lightning* (блискавка) та *lightning* (жук-світляк).

Чимало прикладів помилкового і небезпечного своїми наслідками (наприклад, у вигляді комунікативних девіацій) ототожнення, безвідповідально легкої і невмотивованої чинними лексичними нормами взаємозаміни семантично різних слів у паронімічних парадигмах знаходимо як у різних джерелах сучасних мас-медійних ресурсів, так і в усній та письмовій формах офіційно-ділової комунікації, професійних дискурсах та різноманітних за тематикою і проблематикою наукових публікаціях великого та малого жанрового формату (пор. лексеми: *виключно* – *винятково*, *вирізнятися* – *відрізнятися*, *виконавський* – *виконавчий*, *забезпечити* – *убезпечити*, *завдання* – *задача*, *засвоювати* – *освоювати*, *змістовий* – *змістовний*, *зумовлювати* – *обумовлювати*, *дослідний* – *дослідницький*, *інформативний* – *інформаційний*, *компетентність* – *компетенція*, *недоторканий* – *недоторканий*, *особистий* – *особовий*, *писемний* – *письмовий*, *ступінь* – *ступінь*, *чисельний* – *численний* тощо).

У світовому масштабі в контексті проблеми розмаїття культур та ЗМІ до провідних ознак культури сучасного спілкування у публічних формах професійної діяльності віднесено ерудованість мовця (загальну, предметну, тематичну), інформаційну гігієну його презентацій, фахову компетентність, критичність, аналітичність, логічність і аргументованість мислення, офіційну ввічливість (коректність), тактовність (чуття міри), толерантність, шанобливість та обов'язково культуру його мовлення (нормативність, етикетність, відсутність нелітературної лексики, багатий словниковий запас, індивідуальна стилістична вправність і майстерність). Недотримання цих стандартів із різних причин, спотворення їх і повне нехтування ними розглядаються як очевидне порушення екології спілкування та мовлення, що і призводить до численних девіацій та втрати сенсу спілкування як такого, у тому числі в поширених у сучасному суспільстві форматах переговорів і публічного спору (дискусії, полеміки, дебатів), що мають відбуватися в рамках конструктивної стратегії, не переходячи в стратегію конфліктно-агресивну, яку нерідко спричиняють використані ненадійні доводи, недостатні за своєю якістю або кількістю аргументи, упереджені і необґрунтовані висновки чи зауваження, одержані, наприклад, внаслідок обробки лише одного-двох фактів, а не всіх, що складають їх множину в цілому. Осмислювання інформації (а не тільки та не стільки трансляція того, що запам'ятали) з усіх або ж з багатьох сторін передбачає відтак і її професійно чесний (щирий) аналіз без будь-яких інформаційних маніпуляцій, і систематизацію достовірних фактів, і адекватний виклад чужих поглядів без їх свідомого чи несвідомого спотворення, і точне цитування, і переконливість досягнутих результатів та зроблених логічних узагальнень, і вмотивовано критичне сприйняття інформації.

Тріада актуальних практичних умінь комунікантів у публічній сфері (продукування запитань, точних та по суті прочитаного, почутого або написаного, тобто вміння думати;

ретельний аналіз фактів, прикладів, процесів тощо, тобто вміння переконувати; коректне аргументування, тобто вміння впливати) результує в ефективне і конструктивне спілкування на основі використання цілого репертуару мисленневих міністратегій, яке захищене від маніпуляцій на шляху до прийняття вмотивованого самостійного рішення.

Оскільки в сучасних умовах саме соціальні мережі створюють нову віртуальну особистість, яка не є суб'єктом географічних кордонів, актуальні проблеми мовнокомунікаційної екології, інформаційної гігієни, фільтрування інформаційних потоків особливо в мас-медійній продукції суттєво підвищують свою прикладну значущість як проблеми багатовимірні, інтерактивні, широкомасштабні і такі, що, породжуючись у соціумі, вони паралельно і формують його, визначаючи пріоритети та доміанти різновекторної мовнокомунікаційної діяльності, яка в цілому має бути комфортною, маніфестуючи також діджитал-етикет під час відеоконференцій, які набули поширеності у зв'язку з пандемією на Covid-19. Веб-камери, мікрофони, швидкість та якість інтернету теж впливають на реалізацію важливих принципів цього формату публічної комунікації – її лаконічність, ясність, регламентованість, ефективність.

Таким чином, еколінгвістичний вимір сучасної мовної комунікації, ґрунтуючись на комплексі теоретико-методологічних засад, насамперед зосереджується на проблемах як інформаційної гігієни, позбавленої дезінформування, псевдоінформування, маніпулятивності в усіх їх проявах; аналітичності, критичності, логічності й аргументованості змісту інформації; вмотивованості змісту інформування відповідними темою і метою та повній узгодженості з висновками, так і мовленнєвої довершеності в презентаційному усному і письмовому оформлюванні інформації та доречності й коректності у використанні засобів невербалістики.

Список використаних джерел

1. Онуфрієнко Г.С. Риторична компетентність державних службовців як чинник становлення комунікативної культури елітарного типу. *Реформування публічного управління та адміністрування: теорія і практика*. Одеса: ОРІДУ НАДУ при Президентіві України, 2017. С. 281-283.
2. Тараненко К.В. Тенденції розвитку світової та вітчизняної еколінгвістики. *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації*. 2020. Том 31(70). Частина 2. С. 67-72.
3. Haugen E. *The Ecology of language*. Stanford University Press. 1972. 211p.